КОСТОРНИЧЕНКО М. В.,
студент III курсу
(Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»)

ЦИЛЮРИК І. І.,
асистент кафедри
кримінального права і процесу
(Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»)

УДК 343.13
DOI https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-3.18

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС БРАЗИЛІЇ

Кримінальний процес Бразилії є типовий для латинської Америки та має певні свої особливості зумовлені поділом поліції на федеральну та по факту місцеву, також існують і інші правоохоронні органи, які часто повторюють функції одне одного. Стаття присвячена актуальній проблемі для Бразилії щодо неефективності її системи досудового розслідування та проблеми безпосередньо самої поліції, яка через корупцію, малу кількість штату та неосвіченість не є ефективною, на відміну від прокуратури, яка розкрила чимало гучних справ і показала свою ефективність, проте має свої проблеми з малою кількістю та можливою відміною через можливі зловживання (через широкі повноваження). Незважаючи на інститут «незалежних прокурорів», Бразильська система досудового розслідування є крайнє неефективна. Прикладом цього є те що у Бразилії майже 60 000 вбивств на рік, для розуміння в Україні піком умисних вбивств став 2014 рік і становив 11 000.

Кримінальний процес у Бразилії має декілька стадій. Перша стадія – це безпосередньо саме правопорушення «ofensa», друга – це органи поліції «polícia», які займаються розслідуванням справи після самого правопорушення. Третя стадія – це прокуратура «procurador», основним завданням прокурора є висунення обвинувачення підозрюваному (якщо є підстави), але окрім цього прокурор може втручатися у саме розслідування та наказуючи поліцейським виконати певні ті чи інші дії. Четверта стадія – це звернення до суду. Як і в Україні, існує три судові інстанції.

Щодо слідчих дій, то відмінність від українських полягає у строках, які у Бразилії іноді можуть буду не чітко не встановлені або відрізнятися за юрисдикцією (федеральною та місцевою), наприклад, затримання підозрюваного. Також варто зауважити про ордери, вони необхідні для здійснення слідчих дій у будинку, організації, підприємстві, також ордер необхідний бля прослуховування телефонів і витребування інформація, яка охороняється конституцією.

В Україні практично відсутня інформація про кримінальний процес у Бразилії та інших країн латинської Америки, що є проблемою при міжнародному співробітництві з цими країнами.

Ключові слова: *Федеральна поліція, цивільна поліція (поліція штатів), Кримінально процесуальний кодекс Бразилії, Конституція Бразилії, інститут «незалежних прокурорів», розслідування, слідство.*

Kostornychenko M. V., Tsyliyryk I. I. Criminal process of Brazil

Brazil's criminal process is typical of Latin America and has some peculiarities due to the division of police into federal and, state police, and there are other law enforcement agencies that often repeat each other's functions. The article addresses the pressing issue for Brazil of the ineffectiveness of its pre-trial investigation system and the problem of the police themselves, which, through corruption, small numbers of staff and lack of knowledge, is not effective, unlike prosecutors who have opened or made little of their cases and have shown their effectiveness but have few problems. and possible cancellation because of possible abuse (due to broad powers). Despite the institute of "independent prosecutors", the Brazilian pre-trial investigation system is an extremely ineffective example of the fact that in Brazil nearly 60,000 homicides per year were identified as the peak of premeditated killings in Ukraine in 2014 and amounted to 11,000.

The criminal process in Brazil has several stages. The first stage is the offense of "offensa" itself, the second is the police "polícia" which are involved in the investigation of the case after the offense itself. The third stage is the prosecutor's office "procurador' the prosecutor's main task is to put out a suspicion (as there are grounds), but in addition, the prosecutor may interfere with the investigation itself and order the police to perform certain actions. The fourth stage of this appeal, as in Ukraine, there are three courts. The fourth stage of this appeal, as in Ukraine, there are three courts.

With regard to investigative actions, the difference from the Ukrainian ones lies in the timeframe, which in Brazil can sometimes not be clearly established, or may differ in jurisdiction (federal and local), such as the detention of a suspect. It is also worth noting about warrants, they are necessary for investigative actions in the house, organization, enterprise, as well as a warrant necessary for listening to telephones and demanding information protected by the constitution.

Ukraine has virtually no information on criminal proceedings in Brazil and other Latin American countries, which is a problem in international cooperation with these countries.

Key words: *Federal Police, civil police (state police), Code of Criminal Procedure of Brazil, Constitution of Brazil, institute of "independent prosecutors", investigation.*

Вступ. Проаналізувати систему правоохоронних органів Бразилії, розкрити суть органів та організацій, відповідальних за розслідування кримінальних правопорушень у Бразилії.

Результати дослідження. Принципи буржуазного кримінального права і процесу стали формуватися у Бразилії відразу після проголошення незалежності. Спеціальний декрет від 23 травня 1822 р. скасував катування, а Конституція 1824 р. визнала такі буржуазні ідеї в кримінальному праві, як розмірність тяжкості злочину і покарання, рівність перед кримінальним законом та ін. У Конституції Бразилії заборонялися покарання, що широко застосовувалися у колоніальну епоху, – конфіскація майна, залізний нашийник, виставлення у ганебного стовпу та ін. Кримінальний кодекс Бразилії 1830 р. став першим Кримінальним кодексом на континенті. У ньому простежується вплив Кримінального кодексу Наполеона 1810 р.

Важливий етап у розвитку бразильського кримінального права пов'язано із прийняттям Кримінального кодексу Бразилії 1890 р., що зазнав впливу ліберального Кримінального кодексу Італії 1889 р. Прийнятий за обставин зростання демократичних тенденцій у країні та повалення монархії, він скасував смертну кару, скасував безстрокові та ганебні покарання, спростив систему покарань. Цей Кодекс відмовився також від одиночного тюремного ув'язнення і посилив значення виправних елементів у тюремній системі [2].

Органами й організаціями, відповідальними за розслідування кримінальних правопорушень у Бразилії є Федеральна поліція та Цивільна поліція.

Федеральний департамент поліції (Polícia Federal do Brasil ou Departamento або Polícia Federal) – це бразильська поліцейська установа, підпорядкована Міністерству юстиції та громадської безпеки, яке, згідно з Конституцією 1988 р., виключно виконує функції судової поліції Союзу. Федеральна поліція розслідує: кримінальні правопорушення проти політичного та соціального порядку або на шкоду майну, послугам та інтересам Союзу та його автономних державних структур і державних компаній (одним словом, федеральні злочини), а також як інші правопорушення, що мають міждержавні чи міжнародні наслідки та потребують рівномірних репресій, як встановлено законом; незаконний обіг наркотичних засобів і подібних наркотиків, а також контрабанда, без шкоди для дій казначейських органів та інших державних установ у відповідних сферах їх компетенції. Відповідно до Конституції Бразилії цивільна поліція, за винятком компетенції Союзу, покладається на розслідування кримінальних правопорушень, за винятком військових. Іншими словами, цивільна поліція розслідує злочини, які розглядаються Державними судами та Федеральною поліцією, злочини, судимі Федеральними судами, незаконний обіг наркотичних речовин і подібних наркотиків, контрабанда та інші правопорушення з міждержавними чи міжнародними наслідками, що вимагають рівномірних репресій, які закон повинен встановити [1].

Цивільна поліція – це органи державного управління штатів та Федерального округу Бразилії, функцією яких є, відповідно до ст. 144 Федеральної конституції 1988 р., здійснення громадської безпеки для збереження громадського порядку, безпеки людей і вотчини.

У кожного штату та федерального округу є свій «Департамент цивільної поліції», який здійснює детективну роботу, криміналістику та кримінальне розслідування, виконуючи обов'язки державного бюро розслідувань, тоді як «Військова поліція» виконує превентивні обов'язки поліції. Вона спрямована на здійснення функцій судової міліції та здійснення діяльності адміністративної та охоронної поліції, яка є необхідною для збереження правового порядку, (сприяння) гармонійному життю громади та гарантуванню громадян прав і свобод.

Також є інші державні установи, які розслідують злочини у відповідних сферах своєї компетенції, хоча це не є їх основною ознакою. Ці органи розслідують, коли кримінальне правопорушення виявляється під час регулярного здійснення своїх законних функцій. Наприклад: Екологічне агентство (Ibama) несе відповідальність за розслідування правопорушень, пов'язаних із довкіллям, служба внутрішніх доходів («Receita Federal») несе відповідальність за розслідування злочинів, пов'язаних із шахрайством із доходами та іншими федеральним ухиленням від сплати податків тощо, Центральний банк («Banco Central do Brasil») розслідує фінансові злочини, Комісія з цінних паперів і бірж Бразилії («Comissão de Valores Mobiliarios-CVM») розслідує правопорушення на ринку цінних паперів, COAF – це Бразилійський підрозділ фінансової розвідки, який працює в боротьбі з відмиванням грошей і протидіє фінансуванню терористичної діяльності [1].

Як було сказано вище, ці органи зосереджені не на розслідуванні злочинів. Зазвичай наприкінці своєї діяльності ці органи повідомляють прокуратуру, надсилаючи докази того, що правопорушення сталося. Іноді, саме з інформацією, що надсилається цими відомствами, неможливо розпочати негайне кримінальне переслідування, тому прокурор може доповнити розслідування або наказати уже поліції продовжувати розслідування.

Розслідуванням, яке проводить поліція, керує головний працівник поліції або уповноважений поліції. Вони проводять розслідування під наглядом прокурора. Суддя діє у слідстві винятково, саме тоді, коли необхідно обмежити права або гарантії підозрюваного. У Бразилії державні прокурори не можуть керувати вищезазначеними слідчими органами безпосередньо у кримінальному розслідуванні, але можуть вимагати слідчих процедур і розпочати поліцейське розслідування.

Відповідно до Конституції Бразилії серед функцій прокуратури є виключно розпочати кримінальне провадження та здійснювати зовнішній контроль за діяльністю поліції відповідно до частини доктрини та прецедентного права, заснованого на конституційних статтях, прокурори можуть проводити власне розслідування, обґрунтоване теорією імпліцитної влади [7].

Насправді багато розслідувань корупційних злочинів і тяжких злочинів було розв'язано через розслідування прокуратури, притягуючи до суду багато політиків та агентів, які використовувались для безкарності. Взагалі слідчі прокуратури є більш ефективними та незалежними, ніж розслідування, яке проводить поліція, тим більше, що працівники поліції не мають незалежності у своїх розслідуваннях і можуть бути зняті зі справи їх начальником, що неможливо, якщо йдеться про прокурора.

З іншого боку, частина доктрини не погоджується з можливістю розслідування прокурора, ґрунтуючись на передбачуваних зловживаннях, вчинених обвинуваченням, і відсутність правового регулювання цього питання. Насправді немає законодавчого регулювання щодо розслідувань, які проводяться прокуратурами. Незважаючи на цю дискусію, прокурорам дозволено розслідувати безліч злочинів самостійно. Особливо це стосується злочинів, вчинених агентами поліції щодо корупції. У цьому сенсі для регулювання цієї діяльності існує постанова (рівень якої є нижчою від закону) Національної ради прокуратури. Вона регулює розслідування, здійснювані прокурорами. Коли прокурор безпосередньо проводить розслідування, він може самостійно опитувати підозрюваних та ключових свідків. Крім того, він уповноважений отримувати доступ до публічних баз даних, вимагати інформацію, проведення експертизи та документи державних і приватних органів влади, а також просити поліцію допомогти у розслідуванні.

Зовсім недавно з'явилася законодавча пропозиція щодо зміни Конституції 1988 р. з метою обмеження легітимності проведення розслідування виключно поліцією, особливо заборонити розслідування прокурора. Ця спроба, серед іншого, мотивувала кілька останніх протестів та осуду до влади по всій Бразилії та зрештою була відхилена. Існує загальна думка, що запропонована законодавча ініціатива сприятиме безкарності, оскільки кримінальне розслідування менш ефективним, тим більше, що рівень розслідування злочинів у поліції дуже низький – нижче 10% [9].

На цьому етапі важливо окреслити слідчу процедуру. Насправді немає жодної процедури, якої слід суворо дотримуватися. Куратор розслідування (поліцейський, який займається слідством) має відносну дискреційну владу визначати збір доказів шляхом розслідування. Іншими словами, стратегія слідства визначається на розсуд поліцейського. Незважаючи на це, прокурор протягом усього розслідування може втручатися в цю стратегію, наказавши поліції вжити конкретних заходів або отримати додаткові докази. Це пояснюється тим, що слідство спрямоване на надання прокурору інформації, необхідної для висунення обвинувачення.

Загалом у бразильській поліції вирізняють ряд профільних органів, які не мають вертикальної структури, що створює чи мало проблем, пов'язаних із корупцією: Федеральна поліція; Федеральна дорожня поліція; Федеральна залізнична поліція; Федеральна кримінальна поліція; Військова поліція; Цивільна поліція (Polícia Civil) або поліція штату. Також існують інші поліцейські органи наприклад портова гвардія, наукова поліція, муніципальна гвардія та інші, усі ці органи існують завдяки федеративному устрою Бразилії де свої правоохоронні органи є на кожному рівні чи це штат чи муніципалітет [8].

Взагалі слідство ґрунтується саме на отриманні заяв підозрюваних, жертв та основних свідків як основного засобу збору доказів, без використання нових методик. Однак із 1988 р. Федеральна поліція розробляє кращу структуру для розслідування, а іноді й використання нових методик розслідування.

Під час допиту підозрюваного його показання мають бути зафіксовані у письмовій формі і підписані ним власноруч. Це дає підозрюваному можливість підтвердити та виправити помилки у записаній заяві. У деяких випадках поліція записує на відеозйомку. Щоб уникнути подальших звинувачень у примусовому визнанні – на жаль, це дуже поширене явище в Бразилії – особливо під час затримання, поліція іноді призначає медичний огляд, щоб показати, що жодної шкоди під час співбесіди не сталося. Відповідно до бразильського регламенту в усіх випадках адвокат підозрюваного може бути присутнім на допиті, проведеному слідчими організаціями.

«Сповідь» – задокументована на папері чи відео – може бути використана як доказ для підтвердження вини підсудних. Однак їхні заяви повинні бути підтверджені перед суддею. Згідно зі ст. 200 Бразильського кримінально-процесуального кодексу відкликання можливе в досудовому визнанні. З огляду на це, якщо зізнання перед поліцією не буде підтверджено на судовому етапі, йому не буде надано значення. У Бразилії ніхто не може бути засуджений у випадках, коли єдиним доказом проти нього є його власне визнання згідно зі ст. 197 та 158 Бразильського процесуального кримінального кодексу.

У Бразилії нині поширена інтерпретація, що будь-яке втручання в конфіденційність підозрюваного вимагає отримання ордера. З огляду на це з ордером зобов'язані здійснювати пошук у резиденціях, на підприємствах або для отримання даних, захищених конституційною таємницею (наприклад, банківські записи, журнали викликів і телефонний зв'язок, секретність кореспонденції та інші фіскальні дані). Судові ордери також необхідні для дозволу прослуховування телефону, електронного спостереження, контрольованої доставки й «агентів під приховуванням» [10].

При особистих обшуках ордери не потрібні, незважаючи на те, має підозрюваний зброю чи докази. Нарешті, поліція та прокурори мають доступ до даних, що містять особисту інформацію без необхідності судового наказу. Розслідування може тривати місяцями і навіть роками до закінчення законного терміну. У певні періоди часу (зазвичай кожні 30 або 90 днів) поліція повинна просити прокурора про продовження термінів розслідування. Прокурор повинен у такому разі дати згоду на продовження та визначити, що поліція повинна здійснити протягом цього періоду [1].

Що стосується попереднього ув'язнення, то згідно з Конституцією Бразилії «ніхто не може бути заарештований, якщо це не зроблено внаслідок злочинних дій або за письмовим та обґрунтованим розпорядженням компетентного судового органу, за винятком випадків військового злочину або конкретні військові злочини, визначені законодавством» [7]. Ніхто не може бути заарештований, за винятком фактичних злочинів, або за письмовим та обґрунтованим розпорядженням компетентного судового органу внаслідок остаточного вироку, або в ході слідства, або процесу через тимчасове позбавлення волі, або запобіжне затримання [3].

Таким чином, тримання під вартою попереднього обвинувачення відбувається, якщо є ордер на арешт, застосовується суддею, з огляду на ризик рецидиву, ризик що підозрюваний знищить докази чи іншим чином вплине на розслідування злочину. Попереднє ув'язнення визнається лише наявністю ймовірної причини та злочином встановлене максимальне покарання принаймні 4 роки. Досудове ув'язнення допускається лише в тому разі, якщо використання інших рішень, що не застосовуються до тримання під вартою (наприклад, застава, звітування перед правосуддям та електронне спостереження) є недостатніми, якщо вважати, що попереднє ув'язнення використовується як винятковий захід.

Запит про затримання може бути поданий прокурором або працівниками поліції. Під час розслідування суддя не може виписати ордер на затримання по службі, хоча це все ще можливо під час судового розгляду. Загалом, підозрюваного слід вислухати до закінчення терміну дії ордера, за винятком того, чи існує ризик неефективності заходу. У цьому разі затриманий повинен подати відповідь після затримання. У Бразилії суддя не проводить слухання під вартою.

Однак, крім ордеру на арешт, попереднє обвинувальне ув'язнення можливе, коли когось спіймають під час вчинення злочину або одразу після нього. У цій ситуації злочинець може бути заарештований у кримінальному правопорушенні. Важливо зазначити, що, хоча є право на мовчання, поліція не попереджає затриманого про це право в момент затримання (або безпосередньо перед допитом). Тоді поліція забирає затриманого до відділення поліції та фіксує цей факт, хоча кримінальна ідентифікація є винятковою.

Після затримання у поліції є 24 години для отримання показань свідків та опитування затриманого (допиту під вартою), складання протоколу про затримання (який називається «запис про затримання злочинця»), який буде надісланий судді та прокурору. Цей запис вказує на обставини в'язниці та законність тримання під вартою. У деяких випадках (право-

порушення зі встановленим законом максимальним розміром покарання нижче 4 років) після складання протоколу працівники поліції можуть звільнити під заставу. В інших випадках арештованих продовжуватимуть утримувати до ухвалення рішення судді [4].

Відповідно до Конституції, у разі злочину flagrante (юридичний термін, який означає, що злочинець був спійманий під час здійснення злочину), про затримання негайно повідомляється компетентний суддя – на практиці це відбувається протягом 24 годин, надсилаючи копію запису про флагранте судді – і незаконний арешт негайно передається судовим органом. Після повідомлення та якщо затриманого не було звільнено під заставу поліцією, суддя може звільнити із застосуванням одного або декількох заходів, що не застосовуються до тримання під вартою. Якщо затримання необхідно, суддя повинен винести ордер на затримання – і підозрюваний буде продовжувати триматися під вартою.

Поліція чи прокурор, за винятком випадків кримінального злочину, не можуть затримати підозрюваного без судового наказу, навіть у випадках терміновості. Іншими словами, не існує надзвичайних винятків, і поліція повинна отримати ордер на утримання під вартою, якщо підозрюваний не вчинив злочину або щойно здійснив його.

У Бразилії, хоч і немає конкретного чи чіткого регламенту, максимальний термін утримання підозрюваного під вартою попереднього обвинувачення становить 10 днів у юрисдикції штату або 30 днів у федеральній юрисдикції. У деяких тяжких злочинах – тортурах, незаконному обігу наркотичних засобів і пов'язаних із ними наркотиків, а також тероризмі та злочинах, визначених як жахливі злочини, – попереднє ув'язнення може тривати 60 днів. Після закінчення розслідування в поліції працівник поліції складає короткий та об'єктивний звіт, у якому описує проведену роботу й отримані докази, та направляє поліцейський запит до прокурора. Тоді у прокурора є три варіанти: 1) відхилити справу, якщо неможливо притягнути до кримінальної відповідальності (наприклад, коли немає ймовірної причини, пов'язаної з виконавцем злочину чи сутністю, або якщо злочин є незначним). Суддя може не погодитися з рішенням про не притягнення до відповідальності, і в цих випадках вищі органи прокуратури прийматимуть рішення про притягнення до кримінальної відповідальності чи ні; 2) вимагати більшого розслідування з боку поліції; 3) притягнути до кримінальної відповідальності, якщо є ймовірна причина вчинення правопорушення. У цьому разі слідство поліції (або попереднє слідство) та всі зібрані докази проходять разом із обвинувальним висновком протягом усього судового розгляду [1].

Висновки. Ця тема була обрана нами через високий рівень кримінальних злочинів у Бразилії. Оцінено компетентність і систему правоохоронних органів у цій країні. Розпочати можна з того, що зареєстрований рівень розкриття злочинів у Бразилії дуже низький, нижче 10%, і хоча це важко дослідити, тим більше, що дані не є достовірними, це свідчить про неефективність бразильської системи слідчо-розшукових дій. Крім того, система дозволяє підсудному відстрочити на невизначений термін початок відбування вироку. Ці та інші особливості дають відчуття безкарності в усьому бразильському суспільстві, особливо за такі злочини, як корупція.

Цікавим інститутом, практику якого варто було б розглянути в Україні, є «незалежні прокурори» довіра до них у суспільстві Бразилії є досить висока і на фоні неефективної та неузгодженої роботи поліції досить вдало сформована та має важелі впливу на цю саму поліцію. Проте цей інститут в багатьох аспектах і спричинив не рівність і корупцію у лавах Бразильської поліції поділивши її на багатих і популярних прокурорів і погано укомплектованої неорганізованої поліції.

Список використаних джерел:

1. Andrey Borges de Mendonça. The Criminal Justice System in Brazil: a brief account. 2014. P. 65. URL: https://independent.academia.edu/borgesandrey.

2. Яковюк І.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Київ : «Право", 2003. С. 87 URL: http://studies.in.ua/idpzk.-shporu/3808-rozvitok-krimnalnogo-prava-procesu-v-brazilyi.html

3. Código de Processo Penal Decreto-LEI N 3.689, DE 3 DE OUTUBRO DE 1941. URL: https://www.jusbrasil.com.br/topicos/10653159/artigo-304-do-decreto-lei-n-3689-de-03-de-outubro-de-1941.

4. Pedro Magalhães Ganem. Como é um processo criminal? 2017. P. 3. URL: https://pedromaganem.jusbrasil.com.br/artigos/409481901/como-e-um-processo-criminal.

5. Transparency International, Brazil: one million people demand accountability. 2014. URL: https://www.transparency.org/news/feature/brazil_ one_million_people_demand_ accountability.

6. Transparency International, Corruption Perceptions Index. 2012. URL: https://www.transparency.org/cpi2012/results.

7. Código de Processo Penal Decreto-LEI N 3.689, De 3 De outubro de 1941. URL: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/constituicao/Constituicao. htm#art128%C2%A71.

8. Constitucao da republica federativa do Brasil de 1988 capitulo III da seguranca publica Арт. 144 URL: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/ Constituicao/Constituicao.htm.

9. Andrey Borges de Mendonça. The Criminal Justice System in Brazil: a brief account 2014. P. 67. URL: https://independent.academia.edu/borgesandrey.

10. Dennys Antonialli, Jacqueline de Souza Abreu, Francisco Brito Cruz Joana Varon Ferraz Katitza Rodríguez, Luiz Alberto Perin Filho, Mariana Giorgetti Valente, Seth Schoen, Necessaryand & Proportionate Vigilância das Comunicações Pelo Estado Brasileiro e a Proteção a Direitos Fundamentais. URL: https://www.internetlab.org.br/wp-content/uploads/2016/01/ ILAB_ Vigilancia_Entrega_v2-1.pdf.

КУХТА М. І.,
студентка ІІ курсу
(Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»)

КУШПІТ В. П.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу
(Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»)

УДК 343.13
DOI https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-3.19

РОЛЬ І МІСЦЕ ПОСАДИ ПРОКУРОРА НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ ТА ДЕЯКИХ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ

У статті досліджено сутність інституту прокуратури, місце і роль прокуратури України. Надаємо інформацію про стан наукового дослідження даного питання, а також різні тлумачення «прокуратури» у розумінні науковців, одне